

Unite and ignite - en rapport från min studieresa till Wichita

Michael Nordeman, Storfors kommun

I september 2023 deltog jag, tack vare ett stipendium från Svensk biblioteksförening, på den årliga konferensen för The Association for Small and Rural Libraries. Konferensen hölls i Kansas, USA och samlade cirka 1200 personer från den amerikanska bibliotekssektorn - plus en person från den svenska. Det här är min rapport från en extraordinär biblioteksresa.

Storfors

Min resa börjar egentligen, så som all min yrkesverksamhet, i värmländska Storfors. Som bibliotekschef i en av Sveriges befolkningsmässigt sett minsta kommuner handlar min yrkesvardag mycket om att få knappa resurser att räcka till. Med en fast personalstyrka på 2,35 heltidstjänster är det helt enkelt inte lätt att leva upp till krav på tillgänglighet, kvalitet och mångsidighet. Även om Storfors kommuns knappt 4000 invånare inte bor på en lika stor yta som kommuninvånarna i glesbygdskommunerna i Norrland är det ändå en utmaning att få till en verksamhet och service som känns nära och relevant för både tätortsbo och landsbygdsbo. Hur löser man den här närmast omöjliga ekvationen i Arjeplog, Ydre och Munkfors? Jag är nyfiken på nya och alternativa sätt att fullt ut lyckas vara ett bibliotek för alla och har länge funderat på hur ett kunskapsutbyte små kommuner och små bibliotek emellan skulle kunna se ut.

I min omvärldsspaning, som sträcker sig även utanför landets gränser, ramlade jag på en amerikansk organisation som bestod just av mindre (landsbygds-)bibliotek - The Association for Small and Rural Libraries, i fortsättningen förkortat ARSL. Jag blev väldigt nyfiken på föreningen och dess verksamhet och tog del av det material som finns på webben. Föreningen har nätverksmöten året runt med olika inriktningar, inte helt olikt svensk biblioteksförenings expertnätverk. Det finns även nyhetsmejl, en del föreläsningar online, material om och kring befrämjande ("advocacy") av biblioteksverksamhet i små orter med mera. Men det verkade vara den årliga konferensen som var den i särklass viktigaste

aktiviteten. Årets konferens (2023) skulle hållas i Wichita, Kansas om bara några månader och jag kastade mig bums över Svensk biblioteksförnings webbplats för att se om jag kunde söka stipendium för deltagande. Och det kunde jag och till min stora glädje blev stipendiet godkänt.

Storfors - London - Dallas - Wichita

Jag anser att flyga bör man bara göra undantagsvis. Dock skulle det inte vara helt okomplicerat att ta sig till Kansas på något annat sätt än med flyg, så flyg fick det bli. Något större utrymme bör knappast ägnas åt själva resan men den gav mig i alla fall tid att fundera på den kommande konferensen. Online-möten i all ära men att få ta del av seminarier, panelsamtal och workshops är ofta bättre på plats. Och framförallt, de informella mötena, samtalen mellan seminarierna, samtalen över en kaffe eller en bit mat, minglandet - det kan bara upplevas på plats. Och när man är på resande fot vet man aldrig vem man träffar på, så i väntan på planet till London diskuterade jag bibliotekssystem med en dansk IT-tekniker och på Heathrow hamnade jag mitt i en diskussion om tryckta böcker kontra digitala. Alltid uppfriskande med nya, oväntade möten!

Wichita

ARSL har funnits sedan 1982 men det är först från och med 2008 som det hållits årliga konferenser. Tidigare värdstäder har varit bland annat Sacramento och Little Rock. Men nu var det alltså dags för Wichita att stå värd. Wichita är Kansas största stad med en befolkning på knappt 400 000 människor. I de här sammanhangen är det en jättestad eftersom bibliotek som är medlemmar i ARSL generellt tillhandahåller service för max 25 000 invånare men oftast långt färre än så. Staden har en lång historia och namnet är från ursprungsbefolkningen, Wichita-folket, eller Kitikiti'sh, som talade ett nu i stort sett utdött språk, wichita, som är en variant av caddoan. Flera gånger har ursprungsfolket tvingats iväg från området, något som nutida myndigheter och organisationer åtminstone delvis försöker sona genom olika program och genom att vika utrymme i den publika utsmyckningen. Det kan nog ändå lugnt konstateras att Wichita har en lång väg att vandra innan det skulle kunna kallas ett jämlikt samhälle.

För mig som tidigare endast besökt New York City och San Francisco kändes det här ändå som en liten stad för att vara i USA. Jag skulle snart erfara att det hade sina sidor. Till exempel var det nästan omöjligt att ta sig fram utan bil och stadskärnan (downtown) var utspridd och saknade helt livsmedelsbutiker. Då jag är vegan blev det lite knepigt att hitta mat, eftersom de restauranger som fanns nästan utan undantag saknade veganska, eller ens vegetariska, alternativ. Biff fanns det däremot på menyn precis överallt. Det här ledde dock till mängder av intressanta möten och samtal med människor. Jag pratade med allt från truckförare till virkande pensionärer i min jakt på nåt att äta, och jag rörde mig i allt från ruffiga villaområden till lyxiga områden med "gated communities". Det positiva med denne omkringflackande tillvaro var att jag fick en skymt av, vad ska jag kalla det, det "äkta" USA. Inga tillrättalagda versioner, utan Kansas så som det faktiskt är. Jag hann för övrigt även med att besöka ett naturreservat, konstmuseum och den botaniska trädgården dessa dagar. Som ni förstår passade jag på att ta lite semester innan konferensen, det är inte varje dag man är i Kansas. Jag skulle kunna berätta mycket om både folk och natur men det får

bli i något annat sammanhang. Jag kan sammanfatta det med att jag skapade mängder av minnen!

Konferensen - Unite and ignite

Jag kommer inte närmre gå in på vad ARSL gör och hur organisationen är uppbyggd. Jag bifogar en sammanfattning och webblänkar för den som vill fördjupa sig. Jag kommer dock i slutet av min rapport gå in på vad jag ser för fördelar med ARSL och fundera kring hur något liknande skulle kunna fungera i Sverige. Fokus i följande avsnitt ligger istället på själva konferensen.

Första konferensdagen bjöd på två längre workshops (fyra respektive tre timmar). Jag valde först att gå på **"How can I help you? and other ways you're losing your patrons"**. En gitarrspelande före detta basebollspelare till bibliotekschef från en mindre tätort i Mississippi guidade oss genom bra och dålig kundservice. Det är så spännande med kulturella skillnader. Vi tenderar ofta i Sverige att se amerikansk artighet och hjälpsamhet som ytlig och spelad men bortom schablonerna kan vi lära oss otroligt mycket om hur i det här fallet ett mindre bibliotek arbetar med kundrelationer. För det är kunder det handlar om. "Patrons" blir kunderna först när de kommer tillbaka gång på gång. Jag fick mig väldigt många tankeställare om hur vi tänker på våra besökare, vad vi prioriterar och hur vi agerar gentemot varandra. Vad vi signalerar. I USA kan ett dåligt kundbemötande ge ringar på vattnet och leda till att biblioteket förlorar sponsorer. Så är det inte i Sverige (än) men visst måste även vi tänka på hur vi uppfattas i varje individuellt möte med våra besökare. Och framförallt vill vi ju att vår service ska vara uppskattad och att det vi gör har betydelse. Jag antecknade flitigt och såg framför mig några kommande workshops med kollegorna där hemma (vilket delvis redan har blivit av).

Andra passet handlade om skapa **Safe Zone** på sitt bibliotek. Det handlar om att på olika sätt inkludera hbtqi-människor. Något som kan vara livsavgörande, inte minst i delstater där hbtqi mer och mer marginaliseras. Föreläsare var Dr. Brandon Haddock, student service coordinator på ett universitet i Kansas. Som queer och ursprungsamerikan kunde hen utöver fakta, historia och praktiska råd dra slutsatser från sina egna upplevelser som dubbelt upp diskriminerad. Även om det inte var så hen uttryckte det. Det var återigen spännande att höra om kulturella skillnader även om just hbtqi ofta går bortom nationsgränser, social status och flera andra kulturella yttringar och begränsningar och därmed blir något av en global "gemenskap". Det är kanske därför vi som är hbtqi ofta är så hatade av dem som vill låsa in folk i fack? Hur som helst, även från denna workshop fick jag med mig en hel del idéer och framförallt en hoppfullhet inför framtiden. För det finns goda krafter i alla samhällen, det får vi aldrig glömma.

Efter dessa två intensiva pass blev det på kvällen en invigningstillställning på The Advanced Learning Library, Wichitas moderna och fina huvudbibliotek. Trevligt att träffa kollegor från USA under avslappnade förhållanden!

Konferensens andra dag inleddes med frukostmingel (efter att man passerat entrén till hotellet där det tydligt framgick att man inte fick ta med sig sin pistol in i

konferenslokalerna...), ett av väldigt många tillfällen då jag fick nyfikna frågor om Sverige och om Storfors och kunde utbyta lite erfarenheter (och en hel del igenkännande skratt) med bibliotekschefer och bibliotekarier från bland annat New Mexico, Arkansas, Washington och North Dakota. Föreläsningar och panelsamtal jag därefter närvarade på under dagen handlade om vilken roll personalen (ofta bestående av bara en bibliotekarie, "solo librarian") har för att **förändra samhällets syn på biblioteket** från det klassiska "en byggnad med böcker" till allt det vi som jobbar med bibliotek vet att det faktiskt är. Politikerpåverkan, medborgarmöten, transparens, frivilligkrafter och sponsring var sådana saker som figurerade, liksom varunamnsbyggande och inte minst förmågan och rätten att faktiskt skryta! Bibliotekarier är generellt för blygsamma och det vinner vare sig personal eller brukare på. Vidare föreläsning och samtal om "**imposter syndrome**", vilket kanske hänger ihop lite med den där ödmjukheten - tron att vi ska bli avslöjade som bluffar eller få vår kompetens (eller inbillade brist på kompetens) ifrågasatt. Det här kan bli ett stort problem inte minst på ett litet bibliotek. "**Meeting people where they are**" handlade om den för mig så aktuella frågan kring att som ett litet bibliotek med få medarbetare nå ut till alla de människor som inte tar sig till den fysiska bibliotekslokalen. Det finns givetvis ingen universallösning, men föreläsarna från Southern Oklahoma Library System jobbade mycket med partnerskap med utbildningsväsendet, sjukvården, frivilligorganisationer som Röda Korset, hemleveranser via post och/eller utkörning ("Boken kommer", med andra ord), minifilialer i community centers och så vidare. I stort sett samma lösningar som vi har här men tydligare formaliserat och strukturerat. Det handlade också mycket om att som personal synas - ofta är det viktigare med en personlig kontakt än ett stort utbud av medier. Det här är något jag tagit med mig om som jag vill jobba med i Storfors. Vidare både panelsamtal och debatt kring "**Banned books**". Det här är ju som bekant ett problem som vuxit sig väldigt stort i USA och som vi kan komma att råka ut för även i Sverige om vi inte är försiktiga. Både ARSL och American Library Association (ALA) ägnar stor tid och stora resurser åt att coacha, hjälpa och skydda bibliotekspersonal som riskerar att trakasseras, avskedas och till och med fängslas (gäller exempelvis i Missouri, Arkansas, Indiana och Oklahoma) om de vägrar ta bort böcker som anses vara en "fara" för unga människor. Det här låg som en sordin över konferensen och jag pratade med många bekymrade och oroade bibliotekarier. Flera av dem sa att det hade börjat med just det vi i Sverige de senaste åren har upplevt, nämligen attacker på och mot hbtqi-relaterad programverksamhet så som "Dragqueen story hours". När folk på konferensen hörde att vi har liknande fall här i Sverige fick jag ofta reaktionen att, "vänta du bara..." Skrämmande och mycket oroande.

Efter ytterligare några programpunkter var det på kvällen dags för "dine-around", middag i mindre grupper. Jag valde att gå med till en restaurang som faktiskt kunde servera mig något jag kunde äta och fick sällskap av bibliotekspersonal från bland annat Iowa och Colorado och det blev både spännande och roliga diskussioner kring middagsbordet. Återigen vill jag trycka på hur viktiga dessa mingeltillfällen är för man kommer in på ämnen som kanske inte hade diskuterats annars och man får nya vänner och "kollegor". Vi samtalade mycket kring finansiering och demokrati. Det låter kanske inte som ett roligt samtalsämne men vi hade jättekul och det var väldigt intressant att höra hur vi alla resonerade kring medbestämmande, sponsring, myndighetsutövning och allt vad det nu

var. Lite senare på kvällen blev diskussionerna mer livade och kanske inte helt biblioteksrelaterade men det var lika roligt det med. Att vi delades upp i mindre grupper var för övrigt väldigt bra för det kan ibland vara svårt att komma in i samtal på större tillställningar. Det fanns andra aktiviteter under dessa dagar där alla var på samma ställe samtidigt, så det ena uteslöt inte det andra. Något för svenska arrangörer att beakta.

Den tredje dagen bjöd på samtal med den lokala Kansas-författaren Adib Khorram till frukosten. Jag applåderar arrangörerna som bemödat sig om att flera av de inbjudna författarna (flera lokala författare deltog under lördagen, den sista konferensdagen) skrev hbtq-litteratur och/eller litteratur ur andra minoritetsperspektiv som är just den litteratur som förbjudits på så många (skol-)bibliotek i USA. Det fanns under hela konferensen dessutom ett stort bokbord där mängder av "banned books" fanns att köpa. Ett starkt och bra ställningstagande. Under dagen var jag sedan med på flera olika programpunkter. **OurStoryBridge** är ett verktyg och en publiceringsplattform för lokalhistoria och för lokala historier. Vad som började som en satsning på ett lokalt landsbygdsbibliotek blev till ett nationellt forum för att spela in och bevara människors berättelser. Inte bara blev det ett verktyg för att stärka lokalbygdens identitet, det blev även en möjlighet för människor ur marginaliserade grupper att få höras. Mycket spännande!

Om att förvandla en bibliotekslokal i samklang med låntagare och brukare berättade en bibliotekschef och två bibliotekarier från Okanogan, Washington. Under rubriken **"Moving from Space to Place: Use transformative placemaking to re-ignite your Library"** delade de med sig av erfarenheter att utan budget transformera biblioteket genom "placemaking", alltså en kollektiv process för att utforma allmänna utrymmen som bygger på användarnas egna idéer och önskemål. De tipsade också om hur vi kan engagera och använda oss av lokala företag och sponsorer, något som ju är väldigt vanligt på de amerikanska biblioteken. I **"Libraries as Social Connectors: Strategies for Deepening Community Engagement"** utgick föreläsarna från Surgeon General's Advisory rapport om en pågående "epidemi" av isolering och ensamhet. Siffror visar att ungefär hälften av de vuxna i USA anser sig lida av ensamhet i någon grad och det var före Covid och den isolering den medförde. Föreläsarna från biblioteken i Seattle menar på att biblioteket här har en viktig roll att spela genom att vara en trygg och inkluderande plats som främjar social sammanhållning. Men det är inte bara något som händer av sig självt, vi måste bli duktigare på att applicera intention. Det finns en bild av att det på mindre orter är en sådan sammanhållning att ingen lämnas utanför ("alla känner alla"), men det är givetvis inte korrekt. För många personer kan biblioteket vara den enda plats de besöker där de träffar andra människor i ett socialt sammanhang.

Andra programpunkter denna fullmatade dag var **"Memory Café"**, en modell och metod för att erbjuda programverksamhet för människor som lider av demens samt för deras "care partners". Det fanns en tydlig grundstruktur att utgå från. Planen inkluderar även information om hur man får verksamheten hållbar över tid samt hur man når volontärer, något som är en viktig ingrediens i nästan all folkbiblioteksverksamhet i USA. Slutligen innehöll dagen även en **prisutdelningsceremoni**. Årets solobibliotekarie var extra intressant. I USA har många av de små biblioteken endast en person anställd. Denna

person kan ha tillgång till en del timanställda vikarier etc men framförallt jobbar hen med volontärer och olika samarbetspartners inom olika verksamheter och företag. Det kan se olika ut från stat till stat hur man finansieras utöver skattemedel och det kan också se väldigt olika ut hur mycket ett bibliotek kan få sponsras. Men så vitt jag förstår jobbar man alltid med en lokal "biblioteksstyrelse" som bibliotekarien/bibliotekschefen svarar mot, samt med många volontärer. Det finns en tradition i USA att varje god samhällsmedborgare har sin "charity", sitt välgörande ändamål. Bibliotek är ofta ett sådant välgörande ändamål, och programverksamhet bemannas ofta av frivilligkrafter i en långt större utsträckning än vi är vana med i Sverige. En solobibliotekarie (som inte har en bibliotekschef som kan ta på sig de strategiska funktionerna) behöver därför kunna vara en samlande kraft, en entusiasmerande ambassadör som lockar både besökare, sponsorer och volontärer. Så det är inte konstigt att ARSL vill uppmärksamma dess solobibliotekarier lite extra.

Den sista halvdagen fylldes av samtal och några sista workshops. Under konferensen fick jag extra bra kontakt med bland annat bibliotekschefen i den lilla orten Bisbee i Arizona. Han höll ett väldigt givande seminarium om hur det lilla biblioteket kan marknadsföra sig och bli synliggjort i samhället. Det rörde sig om allt från att nominera biblioteket till olika federala utmärkelser till att skapa filmer och broschyrer. Det är också viktigt att stärka "varumärket" och (på ett väldigt amerikanskt men ändå mycket användbart sätt) marknadsföra bibliotekets historia, på samma sätt som företag skapar en viss känsla och stämning kring sina varumärken. Jag tänker på sådana saker som "läskedrycken Y, enligt hemligt recept sedan år XXXX", fast för biblioteket i Bisbee var det "which has served the Bisbee community since 1882, making it the longest, continuously-operated public library in Arizona" etc. Bibliotekschefen menade även på att vi på de små biblioteken måste bli duktigare på att ta plats och att skryta över det vi åstadkommer!

Allra sist var det en liten minibokfestival men författare från Kansas. En härlig avslutning på en otroligt fullmatad konferens.

Wichita resten av tiden

Jag blev kvar ett par dagar i Kansas även efter konferensen. Fyrverkerikväll, botanisk trädgård och konstmuseum stod på agendan. Jag blev dessutom intervjuad för en biblioteksvlog och fortsatte umgås med en del av deltagarna från konferensen som bodde i trakten eller som liksom jag stannade några dagar extra. Jag hittade också till slut vegansk mat som verkligen smakade bra där mitt i biffens och solrosornas delstat. Jag hann också med ett studiebesök på Wichita Advanced Learning Library, det stora huvudbiblioteket på orten. Fantastisk barnavdelning, en minst lika fantastisk lokalhistoria avdelning (inklusive delstatsarkiv) och ett imponerande utbud gällande både medier och programverksamhet. Deras pod-studio var särskilt intressant. En fullt utrustad modern studio som vem som helst kan låna för inspelning av poddar. Där har vi verkligen något att inspireras av!

Resan hem

Jag ska inte nämna mycket om flygresan hem annat än att den var lång och förseningar gjorde att jag fick byta flygplan fem gånger på fem olika flygplatser i fyra olika land. Men jag hade så mycket att smälta att tiden ändå flög. På flygplatsen i Wichita vill jag särskilt

uppmärksamma att det fanns en liten biblioteksautomat utplacerad av Wichita Public Library. Man kunde välja mellan några olika inriktningar/genrer, trycka på en knapp och så fick man sig en text utskriven på något som liknade ett långt kvitto. Jag fick en utmärkt dikt skriven av en lokal poet. Något för resecenter i Sverige att ta efter, kanske.

Lärdomar och reflektioner

Det var långt att åka för en konferens. Men den förståelse för biblioteksverksamheter i USA som jag fått dessa dagar, den inblick jag fått i Kansasbornas liv, den förståelse jag fått för bilens betydelse för den amerikanska livsstilen (hur tokigt det än må vara), allt det och mycket mer hade jag aldrig fått via teams-möte eller dokumentärer. För det har träffat mig rakt i hjärtat och även om det finns så mycket som är galet med det här landet så finns det samtidigt såna fantastiska krafter som kämpar för det goda.

Biblioteken bistår människor med mat, de hjälper folk att få vård, de erbjuder värme där det är kallt och svalka där det är hett. Inget bibliotek vars representanter jag träffat tar ut den minsta lilla avgift. Där ligger till och med Sverige i lä, vi som så ofta klappar oss själva på axeln. Kampen mot bokförbud, kampen för att erbjuda ursprungsbefolkningen de resurser de berövats, ja, kampen för ett rättvisare samhälle lever i allra högsta grad i USA. Som sagt, det finns så mycket som är galet i detta stora land men jag reste hem med en nyvunnen respekt och en arsenal med idéer och planer för hur jag vill se biblioteksverksamheten i Storfors växa och blomma. Jag kommer inte kunna genomföra ens en bråkdel men jag vill i alla fall göra ett försök. Och jag har nya vänner från runt om i USA som jag i min tur kan dela erfarenhet från det svenska biblioteksväsendet med.

Det jag gillade med konferensen var också att man inte duckade för svåra frågor. Det handlade förstås mest om att stärka bibliotekens roll i USA:s landsbygd genom att ge goda exempel, skapa nya kontakter och visa på nya möjligheter och lösningar. Men det handlade också om just banned books, om problematiska attacker på samhällets infrastruktur och på demokratin, om exkluderande av minoriteter och om en bibliotekssektor som hamnat i ett kulturkrig. IFLA WLIC har här en hel del att lära sig.

Att bibliotekspersonal, som i många fall är väldigt ensamma i sitt yrkesutövande där de jobbar på landsbygden och i mindre samhällen, på det här sättet får träffas och utbyta erfarenheter och kunskap är för mig en dröm. Även om de jag talade med ofta intygade att det var svårt att ha tiden att samarbeta och ha kontakt mellan de årliga konferenserna så finns nätverket där. Och med det tillgång till branschkollegor som har förståelse för de unika förutsättningar som gäller för ett litet bibliotek. Jag hoppas på ett liknande nätverk här i Skandinavien. Så vem hänger på och skapar detta välbehövliga nätverk? Tillsammans gör vi de skandinaviska lands- och glesbygdsbiblioteken ännu bättre!

Tack

Ett stort, stort tack till Svensk biblioteksforening som hjälpte mig att förverkliga min studieresa till Wichita. Och ett lika stort tack till ARSL och alla de fantastiska

landsbygdsbibliotekarier och annan bibliotekspersonal som under en vecka generöst delade med sig av sin kunskap, sina erfarenheter och sin vänskap.

Jag har sedan jag kom hem presenterat min resa både på Storfors bibliotek för kommuninvånare i föreläsningsform och i kommundningen samt för kollegor på Bibliotek Värmland. Det sistnämnda tack vare Region Värmlands biblioteksutvecklare. Tack även till er.

Jag har så mycket mer att berätta om resan och om biblioteksverksamhet på amerikansk landsbygd. Hör gärna av dig om du är nyfiken. Det gäller inte minst dig som är intresserad av att skapa ett nätverk för mindre folkbibliotek!

